ՓՆՏՐԵԼ ՓՈԽԸՄԲՌՆՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՄԿԿ ԿԵՆՏԿՈՄՈՒՄ

Ինչպես արդեն հաղորդվել է, ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահ Մ. Ս. Գորբաչովը դեկտեմբերի 1-ին ՍՄԿԿ Կենտկոմում հանդիպում ունեցավ Ադրբեջանական ՍՍՀ-ի և Հայկական ՍՍՀ-ի ներկայացուցիչ ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի դեպուտատների, երկու հանրապետությունների ղեկավարության և Ադրբեջանական ՍՍՀ-ի ԼՂԻՄ-ի ղեկավարության հետ։ Հանդիպմանը մասնակցեցին ընկերներ Ն. Ի. Ռիժկովը, Ա. Ն. Յակովլևը, Վ. Մ. Չեբրիկովը, Ն. Ն. Սլյունկովը, Ա. Ի. Լուկյանովը, Գ. Պ. Ռազումովսկին։

Մ. Ս. Գորբաչովի ներածական հակիրճ խոսքից հետո կարծիքների փոխանակում տեղի ունեցավ ռեգիոնում ազգամիջյան սուր կոնֆլիկտի պատճառների և դրա կարգավորման ուղիների շուրջը։ Քննարկմանը մասնակցեցին՝ Ադրբեջանի կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղար Ա. Ռ. Խ. Վեզիրովը, Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղար Ս. Գ. Հարությունյանը, ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ, կոմպոզիտոր Ա. Դ. Մելիքովը, «Կասպծովնավթգազ» համամիութենական արտադրական միավորման պետ Կ. Ա. Արասովը, Քաջարանի պղնձամոլիբդենի կոմբինատի բրիգադավար Գ. Մ. Դավթյանը, Կանաքեռի ալյումինի գործարանի գլխավոր տեխնոլոգ Լ. Ա. Սիմոնյանը, Երևանի «Էլեկտրասարք» արտադրական միավորման գործիքագործ փականագործների բրիգադավար Է. Տ. Հարությունյանը, «Լենինավթ» նավթագազահանույթի վարչության հորատանցող Ս. Բ. Մուստաֆաևը, ԼՂԻՄ-ի Մարտակերտի շրջանի 22-րդ կուսհամագումարի անվան խաղողագործական սովխոզի դիրեկտոր Ս. Վ. Մամունցը, Կիրովաբադի ալյումինի գործարանի ապարատավարների բրիգադավար նե ապարատավարների բրիգադավար Ա. Յա. Մալիևը, «Իզվեստիա» թերթի գլխավոր խմբագիր Ի. Դ. Լապտևը, ԼՂԻՄ-ի ժողովրդական դեպուտատների մարզային սովետի գործկոմի նախագահ Ս. Ա. Բաբայանը, Բաքվի Վոլոդարսկու անվան կարի ֆաբրիկայի դերձակուհի Լ. Վ. Բաբուշյան, Երևանի երկաթուղային փոստատան օպերատոր Գ. Ա. Ավագյանը, Ադրբեջանի արհմիությունների խորհրդի նախագահ Լ. Խ. Ռասուլովան, Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի պրեզիդենտ Վ. Հ. Համբարձումյանը, անհատական կենսաթոշակառու Կ. Ս. Խալիլովը, Երևանի պետական համալսարանի ռեկտոր Ս. Ա. Համբարձումյանը, Ադրբեջանական ՍՍՀ ժողովրդական վերահսկողության կոմիտեի նախագահ Ճ. Մ. Աբիևը, ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ Ռ. Մ. Բեյբութովը, Հայաստանի արհմիությունների խորհրդի նախագահ Մ. Կ. Հարությունյանը, անհատական կենսաթոշակառու Զ. Մ. Յուսիֆ-Զադեն, «Սերարդշին» տրեստի № 31 շինվարչության ծեփագործների բրիգադավար Գ. Ս. Մարգարյանը, Երևանի դպրոցի դիրեկտոր Կ. Գ. Մարտիրոսյանը։

Հանդիպման վերջում ելույթ ունեցավ Մ. Ս. Գորբաչովը։

Հանդիպման մասնակիցները գոհունակությամբ նշեցին, որ ՍՍՀՄ Գերագույն սովետը ուշադրությամբ և մեծ հոգածությամբ քննարկեց Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզում և նրա շուրջը տիրող դրության վերաբերյալ մի խումբ դեպուտատների հարցապնդումը։ Նրանք միահամուռ պաշտպանեցին երկրի բարձրագույն պետական մարմնի կոչը՝ իմաստություն և զսպվածություն հանդես բերել ստեղծված իրավիճակում, լիովին համաձայնեցին իրադրության նորմալացման վերաբերյալ Գերագույն սովետի գնահատականներին և հանձնարարականներին։

Քննարկելով հարցը, ելույթ ունեցողները տագնապով էին խոսում այն մասին, որ Լեռնային Ղարաբաղի շուրջը ամիսներ տևած ճգնաժամը վերջին ժամանակներս կտրուկ սրվել է, և երկու հանրապետություններն էլ հասել են ծայրահեղորեն վտանգավոր սահմանագծի։ Իրադարձությունները մի շարք դեպքերում դուրս են եկել վերահսկողությունից, հանդեցրել մարդկային կորուստների, կանանց, ծերունիների, երեխաների տառապանքների։ Եվ եթե հիմա կանգ չառնեն, ինչպես հարկն է չկշռադատեն, հետ չկանգնեն առճակատման հոգեբանությունից, ապա վաղվա օրը կարող է լինել անչափ ավելի ողբերգական, կործանման սպառնալիքի տակ կդնի սովետական իշխանության տարիներին ձեռք բերված շատ բաներ։ Հանգամանքները ամեն մի հայից և ամեն մի ադրբեջանցուց պահանջում են մեծագույն պատասխանատվություն իրենց ժողովուրդների, իրենց սերունդների բախտի համար։

Նշվում էր, որ այս արտակարգ իրավիճակում թե Ադրբեջանի և թե Հայաստանի ղեկավարությանը չի հաջողվել իրագործել իրավական երաշխիքները, ապահովել հայ բնակչության անվտանգությունը Ադրբեջանում և ադրբեջանցիներինը՝ Հայաստանում։ Ազգամիջյան հարաբերությունների առողջացման գործարար քայլեր անելու փոխարեն եղբայրության և բարիդրացիության դասերի հաշիվ են արվում։ Փոխանակ անզիջում պայքար մղելու նրանց դեմ, ովքեր ժողովրդին սադրում են անկարգությունների, տարածում են զանազան լուրեր, բորբոքում ազգամիջյան երկպառակություն, երկու հանրապետությունների նույնիսկ ղեկավարության մակարդակում հիմնականում զբաղվում են այն պատճառների պարզումով, թե տեղի ունեցողի մեջ ով է ավելի շատ մեղավոր։ Իրադրության նորմալացման հետ առնչված բոլոր էությամբ ոչ մի հարցում հանրապետությունները ոչ մի կերպ չեն կարողանում համաձայնության գալ կոորդինացված գործողությունների շուրջը։ Ցանկություն չկա դիմելու կոմպրոմիսների, կատարելու փոխադարձ զիջումներ, միայն անզիջում դիրքորոշում կա միմյանց նկատմամբ։

Կրքերը շիկացնում է տեղական մամուլը, որը հաճախ թույլ է տալիս սադրիչ կոչեր, մեծացնում է լարվածությունը, տեղի տալիս հակավերակառուցման ուժերի ցուցումներին։ Հանրապետությունների կուսակցական կազմակերպությունների, ակտիվի աշխատանքում ընդհանուր առմամբ բացակայում է այնպիսի քաղաքական հստակ դիրք, որը կելներ իրողություններից, աշխատավորության իսկական շահերից և ոչ թե մարդկանց մի նեղ շրջանակի փառասիրական նկրտումներից։

Քննարկելով Լեռնային Ղարաբաղի պրոբլեմի լուծման ուղիները, որը շարունակում է մնալ լարվածության օջախ, հանդիպման մասնակիցները ընդգծում էին, որ արդի պայմաններում սահմանների վերաձևումը անթույլատրելի է, չի կարելի մարդկանց բախտի հետ խաղալ։

Սրա հետ մեկտեղ չի կարելի արդարացնել Ադրբեջանի նախկին ղեկավարության բռնած դիրքը, որը ԼՂԻՄ-ի նկատմամբ թույլ է տվել ոչ քիչ շեղումներ ազգային քաղաքականության լենինյան սկզբունքներից։ Հարկավոր է ստեղծված կացությունը վճռականորեն շտկել, ամեն ինչ անել, որպեսզի մարդկանց կյանքը մտնի նորմալ հուն։

Հանդիպման ժամանակ կատարվեց ստեղծված կացության հանգամանալից վերլուծություն։ Նշվեց, որ ԼՂԻՄ-ի, Հայաստանի և Ադրբեջանի կուսակցական, սովետական մարմինները արդեն այն չափով կորցրել են վերահսկողությունը իրադարձությունների նկատմամբ։ Դա ոչ թե սոսկ չփորձվածություն, այլ անսկզբունքայնության հետևանք է։ «Վստահությունը կորցնելու վախը», իսկ երբեմն էլ ազգայնական տրամադրություններին տարվելը հանգեցրին նրան, որ կուսակցական ակտիվի մի մասը հեռացավ ինտերնացիոնալիստական դիրքերից։

Սակայն կատարվածի էությունը դեմ է առնում ոչ միայն Լեռնային Ղարաբաղի պրոբլեմին։ Այն ավելի պարզորոշ երևան հանեց քաղաքական ու սոցիալ-տնտեսական կյանքի լուրջ թերությունները, սոցիալիստական օրինականության խախտումները, առհասարակ կադրային քաղաքականության խեղաթյուրումները թե Հայաստանում և թե Ադրբեջանում, երևան հանեց երկու հանրապետությունների նախկին ղեկավարության խոշոր սխալները։

ՍՄԿԿ Կենտկոմը, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահությունը և ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհուրդը ամեն ինչ անում են երկու հանրապետությունների դրությունը շտկելու համար։ Ամրապնդվել է երկու հանրապետությունների ղեկավարությունը։

Ընդունվել են ԼՂԻՄ-ի և ամբողջ ռեգիոնի վերաբերյալ հայտնի որոշումները։ Դրանց իրականացման համար պահանջվում են համբերություն և հանգստություն, լիակատար փոխըմբռնում ու փոխօգնություն, պահանջվում են բոլոր կուսակցական կազմակերպությունների և աշխատավորական կոլեկտիվների համատարած աշխատանք։

Սակայն նման մոտեցումը ոչ բոլորի համար է ընդունելի։ Ավելի ու ավելի ակներև է դառնում, որ Լեռնային Ղարաբաղի պրոբլեմը ոմանց համար վարագույր է դարձել հանցավոր հակապետական գործունեության

(Շարունակությունը՝ II էջում)

ՓՆՏՐԵԼ ՓՈԽԸՄԲՌՆՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐ

(Սկիզբը՝ I էջում)

համար։ Դրանք Մանուչարովի՝ շինանյութերի կոմբինատի դիրեկտորի, նմաններն են, մի մարդու, որը մերկացվել է չարաշահումների և խոշոր կաշառակերության մեջ։ Լեռնային Ղարաբաղի պրոբլեմը հենց նման գործիչների համար հարմար առիթ է չարաշահումների համար։ Ղարաբաղյան հարցի արդարացի լուծման պահանջի քողի տակ բացահայտ պայքար է գնում իշխանության համար։ Նման կարգի տարրերը, օգտագործելով ցեխակրատիայի մեխանիզմը, փորձում են դրության տեր դառնալ։ Երկու հանրապետությունների հակավերակառուցողական ուժերը, կաշառակեր տարրերը, որոնց ընավ դուր չի գալիս մեր հասարակության նորացման պրոցեսը, ամեն ինչ անում են իրադրությունն ապակայունացնելու համար, ընդամին չխորշելով մարդկանց ազգային զգացմունքների հետ բացահայտորեն խաղալուց, ռեալ դժվարությունները չարաշահելուց։ Նրանց նպատակը մեկն է՝ կասեցնել վերակառուցումը, խանգարել դրա իրագործմանը։ Հենց նրանց ջանքերով գործադուլների, միտինգների ու ցույցերի մեջ ներքաշվեցին հազարավոր մարդիկ։ Նրանց խղճի վրա է ծանրացած այսօր իրենց տներից հեռացող բազում ընտանիքների ողբերգությունը, նրանց խղճի վրա են ծանրացած մարդկանց [illegible]թյունները։

Աշխատավորները հաստատակամորեն պահանջում են կանգնեցնել այդ խելագարներին, պատասխանատվության կանչել նրանց։

Կուսակցական կազմակերպությունների գործունեության ամենալուրջ բացթողումներից մեկը քաղաքական վերաբերմունքն էր մտավորականության, հատկապես գրողների, գիտնականների, մասսայական ինֆորմացիայի միջոցների աշխատողների հետ կատարվող աշխատանքի նկատմամբ, ինչն ազդեց նրանց քաղաքական և քաղաքացիական դիրքորոշման վրա։ Հասարակական կարծիքի ձևավորման վրա մտավորականության ազդեցությունը մեծ է, բայց այդ ազդեցությունը հաճախ կործանարար է լինում, երբ բխում է քաղաքականապես ոչ հասուն մարդկանցից։

Հարցը խորապես և բազմակողմանիորեն քննարկելու, կարծիքները լայնորեն հաշվի առնելու շնորհիվ հանդիպման մասնակիցները այն հետևությանը հանգեցին, որ եթե հիմա չձեռնարկվեն այնպիսի անհրաժեշտ միջոցառումներ, որ թելադրում են իրավիճակը, իսկ ամենագլխավորը՝ երկու ժողովուրդների կենսական, արմատական շահերը և ամբողջ երկրի շահերը, ապա կարող է էլ ավելի ծանր կացություն ստեղծվել։ Եթե չարվի այն ամենը, ինչ հարկավոր է, ապա նշանակություն կարժանանան բոլոր նրանք, ովքեր ձգտված են ժողովրդի՝ թե կոմունիստների և թե անկուսակցականների, վստահությանը։ Պրոբլեմի լուծման սկզբունքն է՝ ընպետք է լինեն ոչ «հաղթողներ», ոչ էլ «պարտվողներ»։ Կողմերից ոչ մեկին չպետք է նեղացնել։ Ելքը պետք է փնտրել միասին։ Ադրբեջանական և հայ ժողովուրդներն ապրում և հարևանությամբ, կողք-կողքի, և այսուհետ էլ կապրեն և պետք է ապրեն միասին։ Բոլոր պրոբլեմների լուծման բանալիները երկու հանրապետությունների ձեռքին են։

Առաջինը, որ պետք է ձեռնարկեն հանդիպման մասնակցած կենտկոմի բոլոր անդամները, դեպուտատները, այն է, որ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի դրության վերաբերյալ ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի դիմումի իմաստն ու ոգին հասցնեն յուրաքանչյուր մարդու, Հայաստանի և Ադրբեջանի բոլոր աշխատավորներին։

Անհրաժեշտ է մթնոլորտը փոխել հանրապետություններում, ԼՂԻՄ-ի շուրջը, շեշտը տեղափոխել այն բանի վրա, որ այդ մթնոլորտը առողջանա, մաքրվի այն ամենից, ինչով լցվել է այս ամիսների ընթացքում, ինչը թունավորել է հարաբերությունները, փչացրել մարդկանց կյանքը։

Այս կապակցությամբ հարկավոր է որ բոլոր կադրերի հաստատակամ դիրքորոշումը հանգուցային հարցերի շուրջ՝ հիմա ինչ պետք է անել, ինչից ելնել։ Առանց կադրերի դիրքորոշումը փոխելու, մթնոլորտը չի փոխվի, որովհետև վերջիվերջո կադրերն են ազդում աշխատավորական կոլեկտիվներում տիրող դրության վրա, մարդկանց տրամադրության վրա։ Հատկապես կարևոր է, որ ժողովրդի շահերից բխող քաղաքացիական պատասխանատու դիրք բռնեն հանրապետությունների կենտրոնական կոմիտեները, գերագույն սովետների նախագահությունները, կառավարությունները, բոլոր ղեկավարները, գիտության, մշակույթի աչքի ընկնող գործիչները։

Անհրաժեշտ է, որ թե ադրբեջանցիները և թե հայերը նստեն մեկ սեղանի շուրջը և լուծեն բոլոր վեճերը, համատեղ վերացնեն անհամաձայնության ու թշնամանքի կուտակները։ Այժմ գլխավոր խնդիրն է աշխատավորների համախմբումը ինտերնացիոնալիզմի, հեղափոխական վերակառուցման դիրքերում։ Հարկավոր է վեր կանգնել բոլոր փոխադարձ վիրավորանքներից և զբաղվել նրանով, որ խաղաղեցնեն մարդկանց, կանխեցնեն իրադարձությունների այժմյան զարգացումը։

Ամենուրեք վերականգնել աշխատանքային բանվորական ռիթմը։ Սա առողջ կյանքի գլխավոր հիմքն է։ Սկսել աշխատել, քայլ առ քայլ վերածնել կորսվածը, որպեսզի բարեշրջում սկսվի։ Աշխատավորները այդ բանը զգում են, ընտանիքները դրանից զգում են, բանվորական կոլեկտիվները զգում են։ Որովհետև յուրաքանչյուր մարդու նորմալ ցանկությունն է, որ ընտանիքը ապրի հանգիստ, երեխաները մեծանան, սովորեն։

Օգտագործելով բոլոր միջոցները, անհրաժեշտ է ապահովել մարդկանց անվտանգությունը։ Այստեղ պետք է իրենց ծանրակշիռ խոսքն ասեն աշխատավորական կոլեկտիվները, վարչական մարմինները։ Անհապաղ զբաղվել մշտական բնակության վայրերից հարկադրաբար հեռացած բնակչության պրոբլեմներով։ Բոլոր տեղական մարմինները պետք է օգնություն ցույց տան այդ մարդկանց, կերակրեն, տեղավորեն, ուշադրություն հանդես բերեն երեխաների նկատմամբ, հնարավոր ամեն ինչ անեն, որպեսզի նրանք վերադառնան իրենց հայրենի օջախները։ Վճռականորեն կասեցնել կրքերի բորբոքելու և հասարակական կարծիքն ու չար գործադրելու համար մարդկանց տառապանքներն օգտագործելու փորձերը։ Հարկավոր է, որ երկու հանրապետություններում էլ իրենց մեղավոր զգան այդ մարդկանց հանդեպ։

ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհուրդը կառավարական հանձնաժողով է ստեղծել տուժած ընտանիքներին օգնություն ցույց տալու, նրանց պարենամթերքով, բնակարանով, բժշկական սպասարկումով և սոցիալ-կենցաղային սպասարկման մյուս տեսակներով ապահովելու, ինչպես նաև աշխատանքի տեղավորելու համար։

Կարևոր խնդիր է անզիջում պայքարը նրանց դեմ, ովքեր ժողովրդին սարքում են անկարգությունների, լուրեր են տարածում, ազգամիջյան թշնամանք բորբոքում։ Ամենայն վճռականությամբ, ընդհուպ մինչև մեղավորներին կուսակցությունից հեռացնելը և քրեական պատասխանատվության ենթարկելը, պայքարել ազգության պատճառով մարդկանց աշխատանքից ազատելու զայրացուցիչ փաստերի դեմ։ Այս երևույթները արմատախիլ անելու համար անհրաժեշտ է լիովին օգտագործել օրենքների ուժը, հասարակական կարծիքի հեղինակությունը։ Հարկավոր է պաշտպանել վերակառուցումը, սովետական մարդկանց կյանքն ու արժանապատվությունը, հասարակական կարգուկանոնը։

Բարձր պահանջներ ներկայացվեցին մամուլին։ Նա այժմ չի կարող այնպիսի դիրք բռնել, որ իրադրությունը էլ ավելի ապակայունացնի։ Ընդհակառակն հիմա հարկավոր է ամեն ինչ անել, որպեսզի մամուլն օգնի կանգնեցնելու իրադարձությունները և դրանք տեղափոխելու նորմալացման, հաշտեցման, բարեհաճության հուն։

Հաշվի առնելով Լեռնային Ղարաբաղի պրոբլեմի բարդ բնույթը, անհրաժեշտ է հաստատակամորեն փնտրել այդ հարցին վերաբերող դիրքորոշումների մերձեցման փոխզիջողական ուղիներ։ Նպատակահարմար համարվեց Ադրբեջանական ՍՍՀ-ի, Հայկական ՍՍՀ-ի ներկայացուցիչներից, ՍՄԿԿ Կենտկոմի քաղբյուրոյի անդամներից ստեղծել հանձնաժողով։

Հանձնաժողովի խնդիրն է ամենակարճ ժամկետում գտնել պրոբլեմների լավագույն, իրոք, ինտերնացիոնալիստական լուծումը, չփոփոխելով Ադրբեջանական ՍՍՀ ԼՂԻՄ-ի տերիտորիալ պատկանելությունը, ինչպես որ ընդգծված է ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի Նախագահության 1988 թվականի հուլիսի 18-ի որոշմամբ։ Մշակված առաջարկությունները կներկայացվեն ՍՄԿԿ Կենտկոմի, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի Նախագահության, ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի քննարկմանը։

Հանդիպման մասնակիցները ընդգծեցին, որ անհրաժեշտ է հիմնովինպես բարելավել ինտերնացիոնալ դաստիարակությունը սկզբնական կուսակցական կազմակերպություններում, աշխատավորական կոլեկտիվներում։ Այդ գործը պետք է անել ոչ թե ձևական, լոզունգային պրոպագանդայի միջոցով, այլ յուրաքանչյուր կոմունիստի, յուրաքանչյուր աշխատավորի հետ [illegible]նաչյան, խորացված աշխատանք տանելու միջոցով։

Մեր ապրած պատասխանատու ժամանակաշրջանը, ընդգծում էին [illegible]ունեցողները, պահանջում է պատասխանատու գործողություններ։ Յուրաքանչյուր խոսքին պետք է հետևեն կոնկրետ պրակտիկ գործեր, իսկ դրանցից գլխավորը հոգատարությունն է մարդկանց նկատմամբ, նրանց ամենօրյա պահանջմունքների ու կարիքների նկատմամբ, կարգուկանոնի հաստատումը մեր ընդհանուր տանը։

(ՏԱՍՍ)